

26. oktobra 1958. ... Hvale

I
Prvi udar u nedjelju, neradni dan! To znači jedina otvorena ambulantna služba je Stanica za hitnu pomoć i dežurno osoblje na bolničkim odjeljenjima. To je oktobar 16 sati, 43 minuta i 21 sekunda, otprilike pola sata prije sumraka i sat prije potpunog mraka. Isključena je električna struja. Panika kod bolesnika i dežurnog osoblja. Svi se obraćaju dežurnim ljekarima u želji da ih oslobode straha.

Neki svježe operirani bolesnici držeći se za trbuhe, sa prelomima skačući na jednoj nozi bježe u bolnički krug. Porodilje sa djecom ogrnute sa ćebadima cvokoću i neće da se povrate u prostrije zgrade u kojoj se uvlači mrak. Novi udar koji je uslijedio par minuta poslije toga, ne mnogo slabiji od prvoga, iz dubine instinkta svakog bolesnika nalaže mu da je pod vedrim nebom sigurnije nego u zgradi. Bolesnici sa spratova dovukli su ćebad i madrace u prizemlje i suterene, natiskajući se oko izlaza da u novom udaru spremno izjure iz zgrade. Hladnokrvniji zdravstveni radnici se snalaze i na panične zahjete pokretnih bolesnika i njihove rodbine koja se okuplja oko bolničkih zgrada odlučuju samostalno da otpuštaju bolesnike bez otpusnica u bolničkim uniformama o ogrnutim ćebadima. Neki strahuju da će kasnije odgovarati za bolnički inventar traže ćebad nazad, pišu uredne otpusnice itd. Pojedini zdravstveni radnici /svi se odgovorniji ljekari okupljaju u Direkciji Medicinskog centra, u svojim službama i na bolničkim odjeljenjima/ daju svoja ~~svoja~~ privatna vozila, šoferima materima, namještenicima medicinskog centra, da odvoze grupe lakši bolesnika kućama. Potpuni mrak! Po koja petromaks lampa nedovoljna da unese pouzdanje u bolesnike i personal uslovljava da se većina bolesnika nalazi u bolničkom krugu, što pojačava paniku. U magacinu se nalazi mnoštvo svijeća. Nema magazinera i jedan snalažljivi zdravstveni radnik na svoju odgovornost provaljuje magazin i izvlači hiljade svijeća dijeleći ih po bolničkim odjeljenjima. U toj kakvoj-takvoj rasvjeti vraća se pouzdanje bolesnicima i oni pristaju da borave u prizemlju.

II
U gradu je već formiran Opštinski štab. Predstavnici privrednih radnih organizacija sa relativno pošteđenim i sigurnijim zgradama pozivaju se u štab da bi stavili na raspoloženje svoje zgrade za evakuaciju bolesnika. Istovremeno, premda da je nedjelja, sve mirko-rejorske zdravstvene stanice organizirane su kao punkto i stanica hitne pomoći za cijelu teritoriju grada. Glavna briga u toj noći bila je evakuacija bolesnika iz oštećenih bolničkih zgrada u bezbjednije uslove. Nakon kraćeg savjetovanja rasporedjene su zgrade privrednih

i drugih javnih ustanova za privremeni smještaj bolesnika. Jedan viši oficir JNA dolazi u Direkciju gdje je formiran štab Medicinskog centra i stavlja na raspoloženje neograničen broj vojnika sa svim pomagačima za evakuaciju. Vodnici oslovljavaju odgovorne ljekare sa njihovim činom u rezervi i evakuacija se obavlja idealno. Na svim punktovima grada se vide naoručani pripadnici JNA. Otprilike od 22 časa do nula nula dva časa evakuisano je kompletno ginekološko-porodjajno odjeljenje /umjedjuvremenu se porodilo dvoje djece uz improviziranu rasvjetu/, odjeljenje za tuberkulozu, neuropsihijatrijsko odjeljenje, interno odjeljenje. Infektivno odjeljenje kao drveni objekt ostao je pošteđen, a zgrada hirurgije relativno pošteđenja nije do kraja evakuisana. Dječja bolnica paviljonskog tipa u drvenim objektima bezbjedno je pošteđena. U istom vremenu razvijaju se dva velika armijsk šatora u krugu Medicinskog centra za svaku slučajnost.

Cijele noći podrhtava zemlja. U 6^h sastanak stručnog kolegija u kancelariji direktora Medicinskog centra, gdje se konstatuje, što je učinjeno, kao i nove mjere za obezbjeđenje u slučaju jačeg udara. Novi sastanak zakazan za 8^h. U medjuvremenu raspoređuju se dežurni zdravstveni radnici u nove, improvizirane bolničke stacionare. I dalje se radi na otpuštanju lakih pokretnih bolesnika.

!!!
Katastrofalni udar u 9 sati, 11 minuta i 45 sekundi zatekao kompletan štab - stručni kolegij u kancelariji direktora /prizemna zgrada/. Manje-više svi šefovi pojedinih zdravstvenih službi ~~izludjenim~~ institucija jure prema svojim bolničkim i drugim objektima. Za kratko se doznaje da od ležećih bolesnika niko nije stradao. U tom času priredjuju se ljekari za operaciju teškog slučaja vanmaterične trudnoće /krvolip-tanje u trbušnu šupljinu/ i bolesnica se iznosi na bolnički krug. Jedna prisegla i hrabra medicinska sestra drži visoko bocu konzervirane ljudske krvi koja utječe u venu bolesnice. Petnaestak minuta nakon katastrofe pristiže u bolnički krug kolona svih mogućih vozila sa mrtvim, ranjenim i ~~izludjenim~~ izludjenim građanima. Direktor Centra kao saobraćajac ~~na~~ centru kruga vrši trijažu. U medjuvremenu već pod jednim šatorom se radi na dva operaciona stola. U brzini ginekolog dobija instrumente za uho nos i grlo, a patolog ginekološke instrumente. I jedna i druga operacija uspješno završena. U drugom šatoru formira se previjalište. U tom času osjeća se čak su višak zdravstvenih radnika. Većina žena /u uniformama zdravstvenih radnika, plaču u panici misleći o sudbini njihove djece u kućama. Jedan snalažljivi ljekar okuplja ih iza jedne zgrade i naredjuje im da odmah svuđu sa sebe uniforme zdravstvenih radnika i da podju kućama da vide što je sa djecom.

90% !!!

Pristižu ekipe sa ambulantnim kolima iz Slavonskog Broda, Bos. Gradiške, Nove Gradiške, Jajca. Kasnije i iz Zagreba, Sarajeva, Beograda. Svi su krenuli istovremeno, a stižu po redu upravo toliko koliko su udaljeni od Bajaluke. Teški bolesnici i ranjenici evakušu se uz pratnju banjalučkog medicinskog kadra. U 13 časova svi su ranjenici opskrbljeni i rezimiraju se rezultati u Štabu Medicinskog centra. Konstatuje se da je Dječija bolnica pošteđena, jer se nalazi u drvenim objektima, kao infektivno odjeljenje i mikro-rejonske stanice. Tvrdi objekt opšte službe, bivšeg doma Narodnog zdravlja, sa svim ambulantnim pogonima, ostao pošteđen i relativno bezbjedan. Konstatuje se da je potrebno organizovati punkte službi bivših bolničkih odjeljenja u tijesnoj vezi sa voznim parkom, odakle bi se hitni slučajevi upućivali u najbliže zdravstvene centre koji su se stavili na raspoloženje sa svojim posteljnim kapacitetima. Razvijaju se šatori u slobodnom prostoru Medicinskog centra i u njih se smješta kompletna hirurška služba, a stanica za hitnu pomoć pretavara se u trijažnu stanicu hirurške službe. Štab Medicinskog centra sastaje se prvih dana nakon katastrofe svaka tri sata, a kasnije tri puta dnevno. Viši oficir JNA, stalni član Štaba sa podređenim pripadnicima JNA na stalnom raspoloženju. Pomoć Armije u tim časovima je od presudnog značaja.

Drveni objekti Medicinskog centra, za koje je prije zemljotresa konstatovano da predstavljaju pravo ruglo, postaju u ovom času ideal svih zdravstvenih radnika. Sa autorativnih mjesta, iza Medicinskog centra pojavljuju se prijedlozi da se Medicinski centar sa svojim bolničkim kapacitetima rasturi u okolnamjesta. Tome se suprotstavlja Štabe Medicinskog centra skoro u cjelini. Ovo suprotstavljanje izgleda skoro nerealno, jer ne postoji ni približna vizija skore budućnosti /uslova minimalnog rada/. Porodjajna služba formira punkt sa 18 kreveta u barakci bivše Dječje bolnice i u uskoj vezi sa voznim parkom hospitalizira najhitnije slučajeve, a druge upućuje u okolne zdravstvene centre. Mikro-rejonske stanice u tim danima podvostručju svoju aktivnost i saraduju sa Crvenim krstom.

Dolaze enormne količine lijekova sanitetskog materijala! ~~Medicinski prostor~~ Prostor za uskladištenje postaje problem broj jedan. ~~Medicinski~~

Novinari, delegacije, fotoreporteru postaju objektivna smetnja kakvog-takvog rada. Svi su dobronamjerno, a dolaze nenajavljeno.

Jedna privredna organizacija neprestano nudi desetine dječijih kolica za djecu rođenu u katastrofi u prvih dana nakon katastrofe. Traže se pismeni izvještaji, nacrt novog porodilišta koga žene Jugoslavije svesrdno nude, a može se pisati jedino na krilu u pojedinim službama M.centra. Prizemna zgrada M.centra ostala relativno pošteđena i dosta bezbjedna. Prvih dana nakon katastrofe inventarista traži broz razbijenog sudja. Kancelarije se obrađuju u prazno. Radio-televizijski izvještaji javljaju "da se u Banjaluci normalizuju prilike".

Dvije neuseljene zgrade, seizmički bezbjedne: škola Učenika u privredi i Ugostiteljska škola, nakon uporne borbe, daju se M.centru na raspoloženje. U njima se smještaju /sa trećinom predzemljotresnog kapaciteta, hirurgija, interna, porodilište sa ginekologijom, ušno, očno odjeljenje, kao i odjeljenje za tuberkulozu. Neurologija smješta se na odjeljenje Dječije bolnice gdje je evakuisan privremeni ginekološko-porodajni punkt. Svako se bori za što bolji smještaj svojih bolesnika. Konceptije, "najbolja i jedina rješenja" nerveze, medjusobnih konstruktivnih vrijedjenja na pretek! Snijeg zatrpava ulice! Gripa! Vozni park!

/U jednom razredu škole učenika u privredi improvizirana operaciona sala sa četiri stola. Na njima operiraju hiruzri, ginekolozi, otorinoliranoglozi i okulisti. Kabinet za transfuziju krvi ux zbornici iste škole! /

I danas godinu i pol dana poslije zemljotrza ovdje je još uvijek front

[Handwritten notes in blue ink, mostly illegible due to blurriness and bleed-through. Some legible fragments include:]

...operativni ...
 ...zbornici ...
 ...operiraju ...
 ...gripa ...
 ...snijeg ...

Prvi udar u nedjelju, 26. oktobar, 7-8° Merkalijeve skale, neradni dan! To znači jedina otvorena ambulantna služba je Stanica za hitnu pomoć i dežurno osoblje na bolničkim odjeljenjima. To je oktobar 16 sati, 43 minuta i 21 sekunda, otprilike pola sata prije sumraka i sat prije potpunog mraka. Isključena je električna struja. Panika kod bolesnika i dežurnog osoblja. Svi se obraćaju dežurnim ljekarima u želji da ih oslobode straha.

Neki svježe operirani bolesnici držeći se za trbuhe, sa prelomima skačući na jednoj nozi bježe u bolnički krug. Porođilje sa djecom ogrnute sa ćebadima cvokuću i neće da se povrate u prostorije zgrade u kojoj se uvlači mrak. Novi udar koji je uslijedio par minuta poslije toga, ne mnogo slabiji od prvoga, iz dubine instinkta svakog bolesnika nalaže mu da je pod vedrim nebom sigurnije nego u zgradi. Bolesnici sa spratova dovukli su ćebad i madrace u prizemlje i suterene, natiskali se oko izlaza da u novom udaru spremno izjure iz zgrade. Hladnokrvniji zdravstveni radnici se nalaze i na panične zahtjeve pokretnih bolesnika i njihove rodbine koja se okuplja oko bolničkih zgrada odlučju samostalno da otpuštaju bolesnike bez otpusnica u bolničkim uniformama o ogrnutim ćebadima. Neki strahuju da će kasnije odgovarati za bolnički inventar traže ćebad nazad, pišu uredno otpusnice itd. Pojedini zdravstveni radnici /svi se odgovorniji ljekari okupljaju u Direkciji Medicinskog centra, u svojim službama i na bolničkim odjeljenjima/ daju svoja privatna vozila, poferima amaterima, namještenicima Medicinskog centra, da odvoze grupe lakših bolesnika kućama. Potpuni mrak! Po koja petromaks lampa nedovoljna da unese pouzdanje u bolesnike i personal uslovljava da se većina bolesnika nalazi u bolničkom krugu, što pojačava paniku. U magacinu se nalazi mnoštvo svijeća. Nema magazine-ra i jedan snalažljivi zdravstveni radnik na svoju odgovornost provaljuje magazin i izvlači hiljade svijeća dijeleći ih po bolničkim odjeljenjima. U toj kakvoj-takvoj rasvjeti vraća se pouzdanje bolesnicima i oni pristaju da borave u prizemlju.

U gradu je već formiran Opštinski štab. Predstavnici privrednih radnih organizacija sa relativno pošteđenim i sigurnijim zgradama pozivaju se u štab da bi stavili na raspoloženje svoje zgrade za evakuaciju bolesnika. Istovremeno, premda da je nedjelja, sve mikro-rejonske zdravstvene stanice organizirane su kao punkto i stanica hitne pomoći za cijelu teritoriju grada. Glav-

na briga u toj noći bila je evakuacija bolesnika iz oštećenih bolničkih zgrada u bezbjednije uslove. Nakon kraćeg savjetovanja rasporedjene su zgrade privrednih i drugih javnih ustabova za privremeni smještaj bolesnika. Jedan viši oficir JNA dolazi u Direkciju gdje je formiran štab Medicinskog centra i stavlja na raspoloženje neograničen broj vojnika sa svim pomagalima za evakuaciju. Vodnici oslovljavaju odgovorne ljekare sa njihovim činom u rezervi i evakuacija se obavlja idealno. Na svim punktovima grada se vide naoružani pripadnici JNA. Otprilike od 22 časa do nula nula dva časa evakuisano je kompletno ginekološko-porodjajno odjeljenje /u medjuvremenu se porodilo dvoje djece uz improviziranu rasvjetu/, odjeljenje za tuberkulozu, neuropsihijatrijsko odjeljenje, interno odjeljenje. Infektivno odjeljenje kao drveni objekt ostao je pošteđen, a zgrada hirurgije relativno pošteđena nije do kraja evakuisana. Dječja bolnica paviljonskog tipa u drvenim objektima bezbjedno je pošteđena. U istom vremenu razvijaju se dva velika armijska šatora u krugu Medicinskog centra za svaku slučajnost.

Cijele noći porhtava zemlja. U 6 časova sastanak stručnog kolegija u kancelariji direktora Medicinskog centra, gdje se konstatuje, što je učinjeno, kao i nove mjere za obezbjedjenje u slučaju jačeg udara. Novi sastanak zakazan za 8 časova. U medjuvremenu raspoređuju se dežurni zdravstveni radnici u nove, improvizirane bolničke stacionare. I dalje se radi na otpuštanju lakih pokretnih bolesnika.

Katastrofalni udar u 9 sati, 11 minuta i 45 sekundi zatekao kompletan štab - stručni kolegij u kancelariji direktora /prizemna zgrada/. Manje-više svi šefovi pojedinih zdravstvenih službi instiktivno jure prema svojim bolničkim i drugim objektima. Za kratko se doznaje da od ležećih bolesnika niko nije stradao. U tom času priredjuju se ljekari za operaciju teškog slučaja vanmaterične trudnoće /krvoliptanje u trbušnu šupljinu/ i bolesnica se iznosi na bolnički krug. Jedna prisegla i hrabra medicinska sestra drži visoko bocu konzervisane ljudske krvi koja utječe u venu bolesnice. Petnaestak minuta nakon katastrofe pristiže u bolnički kurg kolona svih mogućih vozila sa mrtvim, ranjenim i izludjenim gradjanima. Direktor Centra kao saobraćajac na centru kruga vrši trijažu. U medjuvremenu već pod jednim šatorom se radi na dva operaciona stola. U brzini ginekolog dobija instrumente za uho, nos i grlo, a patolog ginekološke instrumente. I jedna i

druga operacija uspješno završena. U drugom šatoru formira se previjalište. U tom času osjeća se čak su vičak zdravstvenih ranika. Većina žena /u uniformama zdravstvenih radnika plaču u panici misleći o sućbini njihove djece u kućama. Jedan snalažljivi ljekar okuplja ih iza jedne zgrade i naredjuje im da odmah svuku sa sebe uniforme zdravstvenih radnika i da podju kućama da vide što je sa djecom.

Pristižu ekipe sa ambulantnim kolima iz Slavonkog Broda, Bos. Gradiške, Nove Gradiške, Jajca. Kasnije i iz Zagreba, Sarajeva, Beograda. Svi su krenuli istovremeno, a stižu po redu upravo toliko koliko su udaljeni od Banjaluke. Teški bolesnici i ranjenici evakuišu se uz pratnju banjalučkog medicinskog kadra. U 13 časova svi su ranjenici opskrbljeni i rezimiraju se rezultati u Štabu Medicinskog centra. Konstatuje se da je Dječja bolnica pošteđena, jer se nalazi u drvenim objektima, kao infektivno odjeljenje i mikro-rejonske stanice. Tvrdi objekt opšte službe, bivšeg doma Narodnog zdravlja, sa svim ambulantnim pogonima, ostao pošteđen i relativno bezbjedan. Konstatuje se da je potrebno organizovati punkte službi bivših bolničkih odjeljenja u tijesnoj vezi sa voznim parkom, odakle bi se hitni slučajevi upućivali u najbliže zdravstvene centre koji su se stavili na raspoloženje sa svojim posteljnim kapacitetima. Razvijaju se šatori u slobodnom prostoru Medicinskog centra i u njih se smješta kompletna hirurška služba, a stanica za hitnu pomoć pretvara se u trijažnu stanicu hiruške službe. Štab Medicinskog centra sastaje se prvih dana nakon katastrofe svakih tri sata, a kasnije tri puta dnevno. Viši oficir JNA, stalni član Štaba sa podređenim pripadnicima JNA na stalnom raspoloženju. Pomoć Armije u tim časovima je od presudnog značaja.

Drveni objekti Medicinskog centra, za koje je prije zemljotresa konstatovano da predstavljaju pravo ruglo, postaju u ovom času ideal svih zdravstvenih radnika. Sa autorativnih mjesta, iza Medicinskog centra pojavljuju se prijedlozi da se Medicinski centra sa svojim bolničkim kapacitetima rasturi u okolna mjesta. Tome se suprotstavlja Štab Medicinskog centra skoro u cjelini. Ovo suprotstavljanje izgleda skoro nerealno, jer ne postoji ni približna vizija skore budućnosti /uslova minimalnog rada/. Prodajna služba formira punkt sa 18 kreveta u baraki bivše Dječje bolnice i u uskoj vezi sa voznim parkom

hospitilazira najhitnije slučajeve, a druge upućuje u okolne zdravstvene centre. Mikro-rejonske stanice u tim danima podvostručuju svoju aktivnost i saradjuju sa Crvenim krstom.

Dolaze enormne količine lijekova sanitetskog materijala! Prostor za uskladištenje postaje problem broj jedan.

Novinari, delegacije, fotoreporteri postaju objektivna ~~xxx~~ smetnja kakvog-takvog rada. Svi su dobronamjerno, a dolaze nenajavljeno.

Jedna privredna organizacija neprestano nudi desetine dječjih kolica za djecu rođenu u katastrofi u prvih dana nakon katastrofe. Traže se pismeni izvještaji, nacrt novog porodilišta koga žene Jugoslavije svesrno nude, a može se pisati jedino na krilu u pojedinim službama Medicinskog centra. Prizemna zgrada Medicinskog centra ostala relativno pošteđena i dosta bezbjedna. Prvih dana nakon katastrofe inventarista traži broj razbijenog sudja. Kancelarije se obraćaju u prazno. Radio-televizijski izvještaji javljaju "da se u Banjaluci normalizuju prilike".

Dvije neuseljene zgrade, seizmički bezbjedne: škola učenika u privredi i Ugostiteljska škola, nakon uporne borbe, daju se Medicinskom centru na raspoloženje. U njima se smještaju /sa trećinom predzemljotresnog kapaciteta, hirurgija, interna, porodilište sa ginekologijom, ušno, očno odjeljenje, kao i odjeljenje za tuberkulozu. Neurologija smješta se na odjeljenje Dječje bolnice gdje je evakuisan privremeni ginekološko-porodjajni punkt. Svako se bori za što bolji smještaj svojih bolesnika. Konceptije, "najbolja i jedina rješenja" nervoze, međusobnih konstruktivnih vrijedjanja na pretek! Snijeg zatrpava ulice! Gripa! Vozni park!

/U jednom razredu škole učenika u privredi improvizirana operaciona sala sa četiri stola. Na njima operiraju hirurzi, ginekolozi, otorinolirangolozi i okulisti. Kabinet za transfuziju krvi u zbornici iste škole/!

I danas, godinu i pol dana poslije zemljotresa ovdje je još uvijek front.

Strah od stihije istjerao je građane iz kuća. U hladnoj noći kasne jeseni pod otvorenim nebom traže utočište od neizvjesnosti.

Zima, grip, opšta služba, kućne posjete u vagonima.

PACIJENTI KOJI SU OPREMLJENI HELIKOPTEROM

1. DOŠENOVIC MILENA
2. MILANOVIC ZGRICA
3. KOVAČEVIC MEHMED
4. HOJZERNA ŽELJKO
5. VUKOSAVLJEVIĆ DRAGICA
6. LOVRENOVIĆ MARA
7. GAJIĆ RAJKO
8. LUKIĆ EDO
9. CERAN PAŠO
10. MAREVIĆ DRAGINJA
11. DJURIC MILKICA
12. KURTOVIĆ MILE
13. NEZIROVIĆ RAMADAN